

وضعیت دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران
۴. آسیب‌شناسی دستگاه‌های متولی گسترش زبان فارسی
در خارج از کشور

کد موضوعی: ۲۷۰

شماره مسلسل: ۱۰۹۸۳

مردادماه ۱۳۹۰

دفتر: مطالعات فرهنگی

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۱	مقدمه
۲	۱. نهادهای متولی
۳	۲. سیاست‌های نظام اسلامی جهت گسترش زبان فارسی در خارج از کشور
۴	۳. آسیب‌شناسی عملکرد نهادهای متولی گسترش زبان فارسی در خارج از کشور
۱۵	جمع‌بندی و پیشنهاد
۱۷	پیوست
۲۴	منابع و مأخذ



وضعیت دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران

۴. آسیب‌شناسی دستگاه‌های متولی گسترش زبان فارسی در خارج از کشور

چکیده

یکی از مهمترین اهداف دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، گسترش زبان فارسی در خارج از کشور است. نظام اسلامی برای تحقق این هدف مجموعه‌ای از سیاست‌ها، قوانین و اقدامات را پیش‌بینی و اجرا کرده و دستگاه‌هایی را متولی این سیاست‌ها و اقدامات قرار داده است. با این حال شواهد نشان می‌دهند که دستگاه‌های مجری در این زمینه توفیق چندانی نداشته‌اند. این گزارش در پی واکاوی علل این عدم توفیق است.

مقدمه

یکی از اهداف نظام اسلامی در حوزه دیپلماسی فرهنگی بحث گسترش زبان فارسی در خارج از کشور است. نهادهای سیاستگذار و قانونگذار، برای تحقق هدف مذکور سیاست‌ها و قوانینی را وضع کرده‌اند و در پی آن مجموعه‌ای از دستگاه‌ها را متولی تحقق این سیاست‌ها و اجرای قوانین مذکور قرار داده‌اند. برای آسیب‌شناسی دستگاه‌های مذکور در گسترش زبان فارسی، ابتدا باید نسبت به عملکرد آنها ارزیابی داشت و سپس به ریشه‌یابی توفیق یا عدم توفیق این دستگاه‌ها پرداخت. بنابراین پژوهش حاضر سعی دارد به این سؤالات پاسخ دهد:

۱. کدام دستگاه‌ها متولی انجام اقدامات مربوط به گسترش زبان فارسی در خارج از کشور

هستند؟

۲. سیاست‌ها و قوانین کلی موجود برای تحقق گسترش زبان فارسی کدامند؟

۳. دستگاه‌های متولی براساس سیاست‌ها و قوانین موجود تاکنون در زمینه گسترش زبان

فارسی در خارج از کشور چه عملکردی داشته‌اند؟

۴. ریشه‌ها و دلایل اصلی توفیق یا عدم توفیق در این حوزه کدامند؟

۱. نهادهای متولی

دستگاه‌های متولی اجرای برنامه گسترش زبان فارسی در خارج از کشور عبارتند از:

۱-۱. شورای گسترش زبان فارسی وابسته به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

اولین نهاد متولی در این حوزه شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی است که در تاریخ ۱۳۶۶/۱۱/۲۷ برطبق مصوبه شورای انقلاب فرهنگی رسماً تشکیل شد تا امور علمی، تحقیقی، سیاستگذاری و برنامه‌ریزی درباره آموزش زبان و ادب فارسی را به غیر فارسی‌زبانان در سطح جهان عهده‌دار شود. این شورا وظیفه هماهنگی بین کلیه سازمان‌های علمی، فرهنگی و پژوهشی دولتی را که در ایران به این امر می‌پردازند نیز برعهده دارد و موظف به همکاری و نظارت بر فعالیت‌های آنهاست.

اعضای این شورا غیر از وزرای علوم، تحقیقات و فناوری، فرهنگ و ارشاد اسلامی، آموزش و پرورش و امور خارجه، ۶ نفر از اساتید و پژوهشگران زبان و ادبیات فارسی هستند.^۱

۱-۲. مرکز گسترش زبان فارسی وابسته به سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی

به‌منظور هماهنگ کردن فعالیت‌های مربوط به تقویت و گسترش زبان و ادبیات فارسی در خارج از کشور، در سال ۱۳۷۴ گروه اجرایی گسترش زبان فارسی در سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی تأسیس شد که در سال ۱۳۸۲ به مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی تغییر نام یافت. این مجموعه در واقع عهده‌دار کلیه وظایف اجرایی خارجی شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی است.^۲

۱-۳. دبیرخانه ستاد گسترش زبان و ادبیات فارسی و ایران‌شناسی مرکز همکاری‌های

علمی و بین‌المللی وابسته به وزارت علوم تحقیقات و فناوری

همزمان با عضویت وزارت علوم تحقیقات و فناوری در سال ۱۳۶۶ در شورای گسترش زبان فارسی، این دبیرخانه در وزارت علوم تأسیس شد و مسئولیت مستقیم گسترش زبان فارسی و ایران‌شناسی در دانشگاه‌ها و مراکز علمی تحقیقاتی و فرهنگی کشورهای خارج در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری برعهده آن است.^۳

1. <http://www.persian-language.org/aboutus-page.html>

۲. همان.

3. <http://www.msrt.ir/sites/OISC/zabanefarsi/DocLib2/Forms/view.aspx>



همان‌طور که ملاحظه می‌شود دو دستگاه از سه دستگاه متولی این برنامه ذیل ساختار وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی هستند. شورای گسترش زبان فارسی که مستقیماً زیر نظر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است و مرکز گسترش زبان فارسی نیز با واسطه سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی ذیل ساختار این وزارتخانه تعریف می‌شود.

۲. سیاست‌های نظام اسلامی جهت گسترش زبان فارسی در خارج از کشور

مجموع سیاست‌های یک کشور در هر حوزه‌ای، از دو راه مشخص می‌شوند: اول، سیاست‌ها و قوانین و اسناد رسمی مصوب و دوم، بررسی عملکرد محقق شده نهادهای متولی. درخصوص گسترش زبان فارسی که سیاست روشن و آشکار نظام در حوزه فعالیت‌های فرهنگی خارج از کشور است، مجموعه‌ای از سیاست‌ها و قوانین تدوین و تصویب شده است و دستگاه‌هایی متولی این سیاست‌ها شده‌اند. برای استخراج سیاست‌های مذکور از دو منبع می‌توان بهره گرفت:

الف) مجموعه اسناد سیاستی بالادستی، نظیر سند سیاست فرهنگی یا مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی،

ب) جهت‌گیری‌های عمده دستگاه‌های مجری.

از مجموعه اسناد سیاستی و قانونی^۱ به‌علاوه گزارش‌های عملکرد دستگاه‌های متولی،^۲ موارد ۹ گانه زیر را می‌توان به‌عنوان مهمترین محورهای مورد تأکید در گسترش زبان فارسی برشمرد:

۱. تخصیص اعتبار جهت تحقیقات مربوط به زبان و ادبیات فارسی.
۲. تهیه فضاهای آموزشی لازم و احیای کرسی‌های زبان فارسی در خارج از کشور.
۳. خرید کتب خطی به زبان فارسی.
۴. حمایت از پژوهش‌های علمی و بین‌رشته‌ای در زمینه ایران‌شناسی و تاریخ ایران و تدوین گزارش‌ها و کتاب‌های لازم در سطوح مختلف عمومی، آموزشی و پژوهشی.
۵. حمایت از گسترش منابع اطلاعاتی به خط و زبان فارسی و تدوین و تصویب استانداردهای ملی و بین‌المللی نمایش الفبای فارسی در محیط‌های رایانه‌ای.
۶. اعطای فرصت‌های مطالعاتی به اساتید و پژوهشگران غیرایرانی زبان فارسی.
۷. اعزام اساتید و معلمان زبان فارسی به خارج از کشور.
۸. آموزش زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان.

۱. رجوع کنید به پیوست ۲ گزارش «بررسی وضعیت دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ۳. راهبردهای گسترش زبان فارسی در خارج از کشور»، مرکز پژوهش‌های مجلس، خردادماه ۱۳۹۰، ص ۱۴.

۲. رجوع شود به پیوست همین گزارش.

۹. پذیرش دانشجویان غیرایرانی.

همان‌طور که ملاحظه می‌شود موارد ۹ گانه فوق را می‌توان در دو محور آموزش و حمایت از پژوهش خلاصه کرد. لذا می‌توان چنین استنباط کرد که سیاست اصلی نظام جهت گسترش زبان فارسی، این دو سیاست بوده است.

۳. آسیب‌شناسی عملکرد نهادهای متولی گسترش زبان فارسی در خارج از کشور

بنابر شواهد متعدد، دستگاه‌های متولی گسترش زبان فارسی عملکرد چندانی موفق نداشته‌اند به‌عنوان نمونه می‌توان به تعداد اساتید اعزامی به خارج از کشور اشاره کرد. تعداد اساتید اعزامی در واقع شاخصی گویا از سطح توانمندی و فعالیت نمایندگی‌های دستگاه‌های متولی در خارج از کشور است. بر طبق گزارش عملکرد دستگاه‌های متولی^۱ مجموع تعداد استادان اعزامی ما به خارج از کشور در یک سال به ۶۰ نفر نمی‌رسد! برای یک مقایسه اجمالی می‌توان به برنامه‌های دو مؤسسه بریتیش کنسول و مؤسسه کنفوسیوس اشاره کرد. در حال حاضر بیش از ۱۹۰۰ معلم در ۱۳۸ مرکز آموزشی بریتیش کنسول در سراسر جهان فعالیت می‌کنند،^۲ کشور چین و مؤسسه کنفوسیوس نیز سالیانه ۵۰۰۰ نفر استاد زبان چینی را به خارج اعزام می‌کند که این اساتید در ۳۲۲ مرکز آموزشی کنفوسیوس و ۳۶۹ کلاس در ۹۶ کشور جهان مشغول به فعالیت هستند.^۳ در حالی که جمهوری اسلامی ایران حداکثر ۳۰ نفر استاد در طول سال به حداکثر ۶۰ کشور خارجی اعزام می‌کند.

جدول ۱. مقایسه دو شاخص مهم در حوزه عملکرد ترویج زبان در سطح جهان

کشورها	نهادهای	تعداد استاد	مراکز آموزشی خارجی
ایران	هر سه نهاد	۳۰	۶۰
انگلستان	بریتیش کنسول	۱۹۰۰	۱۳۸
چین	کنفوسیوس	۵۰۰۰	۳۲۲

چنانکه ملاحظه می‌شود اساساً بحث گسترش زبان در خارج از کشور در ایران با کشورهای نظیر انگلیس و چین قابل مقایسه نیست. انگلیس ۶۳ برابر و چین ۱۶۶ برابر ایران، استاد به خارج از کشور اعزام می‌کند. این در حالی است که از یک‌سو زبان انگلیسی زبانی بین‌المللی است و نیاز

۱. رجوع شود به پیوست همین گزارش.

۲. www.britishcouncil.org

۳. www.confucius.org



چندانی به ترویج این‌چنینی ندارد. از سوی دیگر، زبان چینی زبانی ثقیل است و در یادگیری برای زبان‌آموزان تکلیف ایجاد می‌کند. در حالی که ظرفیت‌های تمدنی و فرهنگی چین در خارج از مرزهای سیاسی‌اش، اساساً با ظرفیت‌های فرهنگی ایران اسلامی در کشورهای نظیر هند و پاکستان و... قابل مقایسه نیست. در کنار اعزام استاد، ارسال کتب نیز یکی دیگر از شاخص‌های سطح فعالیت دستگاه‌هاست. چنانچه از گزارش عملکرد دستگاه‌ها برمی‌آید این شاخص از ۱۰۰ عنوان کتاب در سال تجاوز نمی‌کند. با توجه به اینکه تنها ابزارهای موجود برای سیاست آموزش زبان فارسی، اعزام استاد و ارسال کتب است، مشخص است که سطح توفیق دستگاه‌ها چه میزان بوده است! البته باید خاطر نشان کرد که علل و عوامل مختلفی در این عدم توفیق مؤثرند که باید به‌صورت مفصل این عوامل شناسایی و بررسی شوند.

۳-۱. دلایل عدم توفیق نهادهای متولی گسترش زبان فارسی در خارج از کشور

ریشه‌های عدم توفیق متولیان گسترش زبان فارسی در خارج از کشور به سه دسته تقسیم می‌شوند که عبارتند از:

الف) آسیب‌های حوزه سیاستگذاری،

ب) آسیب‌های حوزه ساختاری،

ج) آسیب‌های حوزه فرایندی.

الف) آسیب‌های حوزه سیاستگذاری عبارتند از:

فقدان توجه به مخاطب‌شناسی در سیاستگذاری‌ها

در حوزه سیاستگذاری مهمترین آسیبی که به عملکرد دستگاه‌های متولی گسترش زبان فارسی در خارج از کشور وارد است عدم شناخت کافی از مخاطبین زبان فارسی و شرایط محیط آنان است همانطور که در گزارش قبلی^۱ نیز مشخص شد اتخاذ راهبردهای صحیح مستلزم مخاطب‌شناسی دقیق است. طبیعتاً همه مخاطبین زبان فارسی را نمی‌توان با آموزش و حمایت پژوهشی تقویت کرد. ابتدا باید مخاطبین را به‌خوبی شناخت تا سیاست مطلوب نسبت به مخاطبین اتخاذ شود. لذا لازم است قوانینی حمایتی وضع شوند تا مراکز پژوهشی و تحقیقاتی، مطالعات گسترده‌ای بر مخاطبین بین‌المللی زبان فارسی داشته باشند تا بتوان با کسب شناخت بیشتر، نفوذ و اثرگذاری بیشتری نیز در جوامع هدف داشت. نکته‌ای که باید توضیح داده شود این است که مخاطب‌شناسی در الزامات

۱. گزارش «بررسی وضعیت دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ۳. راهبردهای گسترش زبان فارسی در خارج از کشور»، مرکز پژوهش‌های مجلس، خردادماه ۱۳۹۰، ص ۱۱.

سیاستگذاری با مخاطب‌شناسی در الزامات فرایندی متفاوت است. در الزامات سیاستگذاری مخاطب‌شناسی و بوم‌شناسی از این جهت که منجر به اتخاذ راهبرد می‌شود اهمیت می‌یابد و در الزامات فرایندی مخاطب‌شناسی نوعی روش برای شناخت نیاز مخاطبین است تا متناسب با آن، اقداماتی انجام شود که نیاز مخاطبین را رفع کند.

تبلیغ و بایسته‌های رسانه‌ای جهت گسترش زبان فارسی

در وضعیت کنونی قوانین و سیاست‌ها، بحث تبلیغ و جایگاه رسانه‌ها در امر گسترش زبان فارسی مغفول مانده است امروزه در راستای اهداف نرم، دشمنان از امکانات رسانه‌ای و تکنولوژیک نهایت استفاده را برده‌اند و باید در این شرایط به‌گونه‌ای عمل کرد که بتوان بهترین بهره‌برداری را از امکانات جدیدی که رسانه‌ها ایجاد کرده‌اند به نفع نظام اسلامی داشته باشیم. در این میان یکی از ابزارهای گسترش زبان فارسی در خارج از کشور، رسانه‌ها هستند و لازم است در این خصوص مجموعه‌ای از اقدامات قانونی نظیر تدوین و تصویب موافقتنامه‌ها و... صورت گیرد تا از این ابزار بیشترین استفاده شود.

این درحالی است که امروزه غرب با ابزارهایی نظیر انیمیشن و فیلم‌های سینمایی جذاب درصدد ترویج زبان و فرهنگ جامعه مبدأ است. به‌عنوان مثال فیلم‌های هالیوودی که با اندک فاصله زمانی پس از تولید، در کشور با زیرنویس فارسی کپی شده و پخش می‌شوند، ابزار بسیار مهمی در راستای ترویج زبان و فرهنگ آمریکایی هستند. این امکانی است که ما نیز می‌توانیم از آن استفاده کنیم و باید در سیاست‌ها و قوانین خود راهکارهای اجرایی شدن این سیاست را عملی کنیم. از این منظر می‌توان به شبکه جدیدالتأسیس صداوسیما، آی‌فیلم (iFilm) اشاره کرد که فیلم‌ها و سریال‌های ایرانی را برای مخاطبان غیر فارسی‌زبان پخش می‌کند و تأثیر بسزایی در گسترش زبان فارسی خواهد داشت. لذا مقتضی است متولیان گسترش زبان فارسی فضایی فراهم کنند تا از چنین اقداماتی بهترین استفاده صورت گیرد.

جایگاه خاص سازمان‌های مردم‌نهاد در روابط بین‌الملل

سازمان‌های مردم‌نهاد^۱ به سازمان‌هایی اطلاق می‌شود که با تأکید بر سه اصل داوطلبانه، غیرانتفاعی و غیرحکومتی تشکیل و تأسیس می‌شوند و گرچه مستقیماً بخشی از ساختار دولت محسوب نمی‌شوند، اما نقش بسیار مهمی به‌عنوان واسطه بین مردم و قوای حاکم ایفا می‌کنند و امروزه سهمی بسزا در تعدیل ساختار قدرت در روابط بین‌الملل ایفا می‌کنند.

۱ Non Governmental Organization به اختصار: NGO یا سمن (س؛ سازمان م؛ مردم ن؛ نهاد).



در امر گسترش زبان فارسی که یکی از مهمترین راهبردهای نظام جهت اثرگذاری فرهنگی در میان ملت‌های جهان است، لازم است به نقش مهم سازمان‌های مردم‌نهاد در سیاست‌ها و اقدامات اجرایی توجه ویژه‌ای صورت گیرد و موانع قانونی و احتمالی موجود بر سر راه فعالیت آنها رفع شود.

جایگاه قانونی متولیان گسترش زبان فارسی در خارج از کشور

جایگاه قانونی متولیان گسترش زبان فارسی یکی از مسائلی است که در حال حاضر دچار ابهامات فراوانی است. فقدان اساسنامه مستقل برای مرکز گسترش زبان فارسی و مرکز همکاری‌های علمی و بین‌المللی نشان‌دهنده ضعف در جایگاه قانونی آنها می‌باشد. چراکه نمی‌توان به‌صورت دقیق حوزه اهداف و وظایف آنها را ارزیابی کرد. در ضمن دو نهاد مرکز گسترش و شورای گسترش، با یک وظیفه واحد ذیل ساختار وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی تعریف شده‌اند و این یک ابهام جدی است که باید توجه جدی به آن شود. این درحالی است که جایگاه قانونی نهادی مانند بریتیش کنسول که از مهمترین وظایفش ترویج زبان انگلیسی در سطح جهان است، در چارچوب منشور سلطنتی بریتانیا قرار دارد و مستقل از دولت عمل می‌کند، ولی در نهایت وزرای دولت مسئولیت آن را به لحاظ پاسخگویی برعهده دارند^۱ و جایگاه قانونی کاملاً رفیع، روشن و مشخصی دارد. لذا یکی از نکاتی که باید مسئولین محترم و نمایندگان مجلس شورای اسلامی بدان توجه داشته باشند بحث جایگاه قانونی متولیان گسترش زبان فارسی است که در حال حاضر در سطحی بسیار نازل و نامشخص قرار دارد.

نبود یک استراتژی واحد فرهنگی در خصوص گسترش زبان فارسی در خارج از کشور

ما هم‌اکنون فاقد یک استراتژی و برنامه جامع در حوزه زبان فارسی هستیم تا به‌عنوان محور عمل و نقشه راه در تمامی دستگاه‌ها و نهادهای فعال در حوزه دیپلماسی فرهنگی و گسترش زبان فارسی قرار گیرد و در آن اهداف و وظایف هریک از نهادهای متولی به‌طور مبسوط گنجانده شده باشد.^۲ متولیان این برنامه هنوز نمی‌دانند به‌طور دقیق نیاز مخاطبین بین‌المللی چقدر است؟ تا براساس آن یک استراتژی جامع تعریف کرده و مبنای عمل قرار دهند. چراکه پیمودن یک مسیر نیازمند نقشه راه است و تا چنین نقشه راهی به‌صورت دقیق مدون نشده باشد نمی‌توان در نیل به اهداف و رسیدن به مقصد موفق بود.

۱. گزارش «بررسی وضعیت دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ۲. آسیب‌ها و چالش‌های پیش روی سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی»، مرکز پژوهش‌های مجلس، مهرماه ۱۳۸۹، ص ۸.

۲. البته شورای عالی انقلاب فرهنگی سند سیاست فرهنگی کشور را مصوب کرده که متأسفانه در حد کلیات است و کمک شایانی به اجرای جزئی این قبیل برنامه‌ها در سطح بین‌الملل نمی‌کند.

ب) در حوزه ساختاری آسیب‌های ذیل به عملکرد دستگاه‌های متولی گسترش زبان فارسی در خارج از کشور وارد است:

فقدان یک مرکز فرماندهی واحد در برنامه گسترش زبان فارسی در خارج از کشور

همان‌طور که پیش از این بیان شد لازم است که برای اجرای هر برنامه‌ای تنها یک مرکز، مسئولیت فرماندهی را داشته باشد تا میان دستگاه‌ها ایجاد هماهنگی کند، از وقوع موازی‌کاری و پراکنده‌کاری‌های احتمالی جلوگیری به عمل آورد و یک رویه واحد و مشخص را پیگیری کرده و از دستگاه‌های مرتبط، اجرای آن را طلب کند. اما درخصوص برنامه گسترش زبان فارسی در خارج از کشور چنین مرکزی وجود ندارد تا رهبری و مدیریت اجرای این برنامه در خارج از کشور را به عهده بگیرد. می‌توان فقدان یک مرکز فرماندهی واحد را علت‌العلل دیگر معضلات دانست و به نظر می‌رسد تا این مشکل رفع نشود باقی مشکلات بر سر جای خویش باقی خواهند ماند.

عدم بهره‌مندی مطلوب از فناوری‌های جدید

یکی از ابزارهای مهم برای اجرای هر برنامه‌ای در خارج از کشور بهره‌مندی از فناوری‌های جدید و روزآمد است، اما درخصوص برنامه گسترش زبان فارسی در خارج از کشور، عدم بهره‌گیری کارشناسان از فناوری‌های جدید، هزینه آموزشی و تجهیز کرسی‌های زبان فارسی را بالا برده است درحالی که دسترسی به اطلاعات به کمک تکنولوژی‌های جدید بسیار آسان شده و روش‌های تازه آموزش زبان‌ها به‌گونه‌ای جدی با تکنولوژی‌های نو درآمخته است و کیفیت و سرعت آموزش را دگرگون کرده است. در این خصوص فعالیت‌های بخش زبان فارسی کانون زبان ایران وابسته به کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، با توجه به اعتبارات اندک در حد مطلوبی بوده است، لکن به نظر می‌رسد تعامل جدی با این مجموعه ازسوی متولیان گسترش زبان فارسی در خارج از کشور صورت نگرفته است تا از ظرفیت‌های این نهاد استفاده بهینه شود. مثالی دیگر در این زمینه فقدان سیستم جامع رسانه‌ای جذاب و آموزنده برای آموزش زبان فارسی به خارجیان است، همان‌طور که در بخش‌های پیشین بیان شد، آموزش زبان و گسترش آن در کشورهای غربی که داعیه اثرگذاری جهانی دارند از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است و آنان از همه امکانات رسانه‌ای و فناوری خود مانند شبکه‌های تلویزیون، سینما و... بهره برده‌اند تا از طریق ساخت فیلم‌های جذاب به لحاظ تکنیکی، مخاطب را به سمت یادگیری زبان اصلی فیلم‌ها و کارتون‌ها ترغیب کنند، اما کشور ما فاقد چنین جبهه رسانه‌ای قدرتمندی است و تنها در حوزه خیر و تحلیل مسائل روز فعالیت چشمگیری دارد. به نظر می‌رسد لازم است متولیان امر گسترش زبان فارسی در خارج از کشور با



استفاده از محصولات آموزشی - رسانه‌ای و نیز استفاده از ظرفیت‌های رسانه‌ای که سینما و صداوسیما دارند مخاطبان غیرایرانی را به یادگیری زبان فارسی ترغیب کنند.

ج) عملکرد دستگاه‌های متولی در حوزه فرآیندهای ضروری شامل آسیب‌های زیر است:
فقدان یک مکانیسم ارزیابی و نظارتی قوی جهت ارزیابی عملکردها و اصلاح رویه‌های نادرست وجود یک مکانیسم نظارتی قوی از ملزومات انجام فعالیت فرهنگی مطلوب در خارج از کشور است و فقدان نظارت صحیح یکی از معضلات عمده در این حوزه محسوب می‌شود. درخصوص ارزیابی عملکرد اساتید زبان فارسی در خارج از کشور نوع عملکرد وزارت علوم، تحقیقات و فناوری بیانگر این موضوع است که ارزیابی دقیقی از عملکرد اساتید انجام نمی‌گیرد. اگر درخصوص ارزیابی اساتید زبان فارسی شاخص‌های سطحی و صرفاً کمی ملاک قرار بگیرد نمی‌توان ارزیابی صحیحی از عملکرد آنها داشت و براساس آن اساتید توانمندتر را جهت اعزام‌های بعدی انتخاب کرد. لذا شایسته است که درخصوص انتخاب اساتید و نیز پس از اتمام مأموریت آنها عملکردشان از طریق یک مکانیسم دقیق مورد بررسی قرار گیرد و این مسئله نیازمند قانونگذاری دقیق و کارشناسی شده است. نکته قابل توجه این است که متأسفانه مجلس شورای اسلامی و شورای عالی انقلاب فرهنگی نیز بر اجرای صحیح برنامه گسترش زبان فارسی در خارج از کشور نظارت دقیقی ندارند و روند پیشرفت یا قوت و ضعف این برنامه را به‌طور مستمر رصد نمی‌کنند دلیل این امر هم نبود حتی یک گزارش درخصوص نظارت بر این برنامه در مجلس شورای اسلامی است. این موارد سبب می‌شود تا معضلات و مشکلات شناسایی نشده و طبعاً راه‌حلی هم جهت رفع آنها ارائه نشود.

همپوشانی وظایف دستگاه‌های مجری

به‌نظر می‌رسد برخی از این فعالیت‌ها با یکدیگر همپوشانی دارند. مثلاً بحث اعزام استاد از محوری‌ترین فعالیت‌های قانونی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری است، اما دو نهاد دیگر نیز در گزارش عملکرد خود به اعزام اساتید اشاره کرده‌اند!^۱ همچنین در مورد ارسال کتب هم وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و هم وزارت علوم، تحقیقات و فناوری فعالیت می‌کنند. باید معلوم شود که آیا یک برنامه‌ریزی و تقسیم کار مشخص درخصوص اجرای این برنامه‌ها بین نهادهای متولی وجود دارد؟ این برنامه‌ریزی و تقسیم کار بر چه مبنایی صورت می‌گیرد؟ البته لازم به ذکر است که اصل تشابه ظاهری عملکرد در یک مورد خاص مثلاً ارسال کتب، فی‌نفسه منفی نیست و می‌تواند مثبت تلقی شود، موجب هم‌افزایی شده و برای مخاطبین مختلفی اجرا شود. به‌عنوان مثال ارسال

۱. رجوع کنید به پیوست همین گزارش.

کتاب به دانشگاه‌ها توسط وزارت علوم صورت گیرد و مدارس را وزارت فرهنگ و ارشاد تغذیه کند و دیگر مخاطبین را هم سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی تحت پوشش بگیرد، اما آنچه اهمیت دارد این است که بی‌برنامگی و بی‌نظمی در امور و نداشتن وحدت رویه موجب موازی‌کاری و اتلاف هزینه‌ها می‌شود.

عدم استفاده صحیح از امکانات اندک مالی

منابع مالی همواره یکی از مهمترین ابزارها در تحقق اهداف هر سازمانی بوده و هست، اما آنچه درخصوص منابع مالی مهم است نحوه تخصیص بودجه به هر سازمان است که باید دید اگر سازمانی مدعی است بودجه کمی دریافت می‌کند آیا درخصوص شیوه هزینه‌کرد آن نیز شایسته عمل می‌کند؟ نگاهی به بودجه دو سال ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹ نهادهای متولی گسترش زبان فارسی در خارج از کشور می‌تواند چشم‌انداز وسیع‌تری برای بررسی وضع مالی این دستگاه‌ها پیش روی ما قرار دهد.

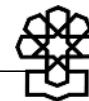
هرساله برای برنامه «گسترش زبان فارسی در خارج از کشور» با شماره طبقه‌بندی ۳۰۲۶۴ بودجه‌ای از محل منابع عمومی ملی به سه دستگاه متولی گسترش زبان فارسی در خارج از کشور اختصاص می‌یابد که در این بخش بودجه این برنامه در قانون سال‌های ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹ بررسی خواهد شد.

جدول ۲. دستگاه‌های دریافت‌کننده بودجه برای برنامه گسترش زبان فارسی

در سال ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹ (میلیون ریال)

ردیف	عنوان دستگاه اجرایی دریافت‌کننده بودجه	قانون بودجه سال ۱۳۸۸	قانون بودجه سال ۱۳۸۹	درصد رشد
۱	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی	۵,۳۰۰	۵,۳۰۰	۰
۲	وزارت علوم تحقیقات و فناوری	۱۱,۰۰۰	۱۲,۰۰۰	۹
۳	سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی	۲۰,۲۳۵	۱۹,۲۶۳	-۳۶
	جمع	۴۶,۵۳۵	۳۶,۵۶۳	-۲۱

همان‌طور که در جدول فوق ملاحظه می‌شود تنها وزارت علوم تحقیقات و فناوری بوده است که نسبت به سال ۱۳۸۸ با رشد ۹ درصدی در بودجه مواجه بوده است. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی همان بودجه سال ۱۳۸۸ را دریافت کرده و سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی ۳۶ درصد کاهش بودجه در این برنامه داشته است و در مجموع نیز بودجه برنامه گسترش زبان فارسی در



خارج از کشور نسبت به سال گذشته ۲۱ درصد کاهش یافته است.^۱ که باید دید علت این کاهش بودجه چه بوده است؟ معمولاً کاهش بودجه زمانی صورت می‌گیرد که یک دستگاه با بودجه جاری خود نتواند وظایف اصلی خود را انجام دهد و احساس شود چنین بودجه‌ای برای این دستگاه با عملکردی ضعیف، زیاد است. لذا می‌توان علت این کاهش بودجه را در عملکرد ضعیف سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی در حوزه گسترش زبان فارسی در خارج از کشور دانست، اما از آنجا که نهادهای متولی برنامه گسترش زبان فارسی در خارج از کشور درباره کم و کیف عملکردشان به لحاظ مالی اطلاعات دقیقی اعلام نمی‌کنند، نمی‌توان ارزیابی دقیقی درخصوص مسائل مالی این نهادها داشت. البته این نهادها همواره از کمبود بودجه سخن می‌گویند، لکن مشاهده می‌شود که با همین بودجه به ظاهر اندک هم آنچنان که باید فعالیت مؤثری نداشته‌اند.

بی‌توجهی دستگاه‌های متولی به کارویژه‌های تعریف شده خود (تصدیگری نهاد سیاستگذار)

در گزارش عملکرد شورای گسترش زبان فارسی وابسته به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در پیوست ۲، بخش (الف) و (ب) در بیشتر این برنامه‌ها، دبیرخانه شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی که محل تصمیم‌سازی و برنامه‌ریزی‌های کلان است در نقش مجری ظاهر شده است؟! این یکی از ابهامات و مشکلاتی است که درخصوص عملکرد این شورا به چشم می‌خورد.

در همین قسمت بخش (د) بند «۲» یکی از عملکردهای شورای گسترش، انعقاد قرارداد جهت تدوین فرهنگ دوزبانه فارسی - انگلیسی می‌باشد. سؤال این است آیا با وجود چندین اثر خوب در زمینه فرهنگ‌های دو زبانه، ضرورتی وجود دارد که شورا در تدوین فرهنگ کوچک دو زبانه فارسی - انگلیسی سرمایه‌گذاری و انعقاد قرارداد کند؟ و آیا چنین وظیفه‌ای اصولاً از وظایف شورا است؟

اگر به اساسنامه شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی وابسته به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی توجه کنیم در ماده (۱) هدف از تأسیس این نهاد انجام امور علمی و تحقیقی و سیاستگذاری و برنامه‌ریزی در باب آموزش زبان و ادب فارسی به غیر فارسی‌زبانان عنوان شده است و در ماده (۲) ذیل وظایف شورا آمده است:

- تدوین خط‌مشی اصولی برای آموزش زبان فارسی به خارجیان،
- تهیه و تصویب طرح‌های مفید در زمینه گسترش زبان و ادب فارسی و تعیین ترتیب و تقدم و تأخر مراحل اجرایی و ابلاغ مصوبات به سازمان‌های ذیربط جهت اقدام و پیگیری،
- ایجاد هماهنگی و همکاری میان وزارتخانه‌ها و سازمان‌ها و دانشگاه‌ها و مؤسسات علمی و تحقیقاتی به منظور توسعه هرچه بیشتر زبان فارسی در خارج از کشور،

۱. قانون بودجه سال‌های ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹ کل کشور.

- نظارت و اظهارنظر و اخذ تصمیم درخصوص طرح‌ها و گزارش‌ها،

- نظارت بر فعالیت‌های دستگاه‌های ذیربط و بررسی و ارزیابی آنها و تهیه و تقدیم گزارشی از

این فعالیت‌ها به شورای عالی انقلاب فرهنگی.^۱

این درحالی است که در گزارش عملکرد این دستگاه، حجم امور اجرایی و تصدیگری بسیار بیشتر از امور سیاستگذاری، برنامه‌ریزی و نظارت است و میل به اجرا در این نهاد بیشتر از انجام وظیفه اصلی است.^۲ مسئله دیگر اینکه بسیاری از فعالیت‌های شورای گسترش زبان فارسی تدارکاتی هستند و این قبیل تدارکات مقدمه کارهای مهم هستند و خود نتیجه و عملکرد نیستند و نمی‌توان این فعالیت‌ها را جزء برنامه گسترش زبان فارسی در خارج از کشور به حساب آورد و در پیشبرد این برنامه مهم ارزیابی کرد.

عدم توسعه شاخص‌های گسترش زبان فارسی در خارج از کشور

شاخص‌های گسترش زبان فارسی نظیر تعداد اساتید اعزامی، مدت‌هاست توسعه پیدا نکرده است، نزدیک به دو دهه است تعداد اعزام اساتید در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری تقریباً ثابت مانده است و همان‌طور که ذکر شد، این تعداد قریب به ۳۰ نفر در سطح جهان است و هیچ تغییری نکرده است. درحالی که چین سالانه حدود ۵۰۰۰ نفر استاد زبان چینی را به دیگر کشورها اعزام می‌کند. توسعه شاخص‌های هر برنامه‌ای در پیشبرد آن برنامه به‌سوی اهداف مطلوب خویش نقش مهمی را بازی می‌کند.

ناهماهنگی میان سفرای سیاسی و سفرای فرهنگی جهت انجام صحیح امور مربوط به زبان

فارسی در خارج از کشور

- یکی از ملزومات وضع مطلوب که پیش از این بدان اشاره شد بحث هماهنگی میان سفارتخانه‌ها و رایزنی‌های فرهنگی است، اما در وضع موجود یکی از مهمترین مشکلاتی که رایزنان فرهنگی و نیز اساتید با تجربه زبان فارسی در خارج از کشور همواره از آن شکایت دارند بحث عدم هماهنگی و حتی گاهی کارشکنی سفرای جمهوری اسلامی ایران در کشورهای خارجی است. بسیاری از سفرای نگاه فرهنگی به روابط بین‌الملل و سیاست خارجی ندارند و همین سبب بروز کج‌فهمی‌ها و به‌تبع آن ناهماهنگی‌های متعدد میان رایزنی‌های فرهنگی و سفارتخانه‌ها می‌شود و این در حالی است که سفیر حتی‌الامکان باید راه را برای انجام فعالیت‌های فرهنگی در خارج از کشور باز کند.^۳

۱. ماده (۱) و (۲) اساسنامه شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی مصوب یکصد و چهلیمین جلسه مورخ ۱۳۶۶/۱۱/۲۷ شورای عالی انقلاب فرهنگی.

۲. رجوع کنید به پیوست همین گزارش با عنوان «بررسی عملکرد دستگاه‌های متولی گسترش زبان فارسی در خارج از کشور».

۳. مصادیق این مسئله همراه با اسناد موقت، ثابت شده است که به لحاظ رعایت مسائل طبقه‌بندی، نمی‌توان به آنها اشاره کرد.



عدم وجود همکاری‌های متقابل و نیز نیازسنجی و مخاطب‌شناسی مطلوب در حوزه گسترش زبان فارسی در خارج از کشور

حداقل ۵۰۰ مرکز ایران‌شناسی در اروپا وجود دارد و به دلیل اینکه غرب در سرزمین ما منافع استعماری داشته، همواره مطالعات ایران‌شناسی در آنجا رونق داشته است. اما ما یک‌دهم آنها هم مراکز غرب‌شناسی نداریم تا متقابلاً ادبیات و فلسفه آنها را یاد بگیریم و نیازهای آنها را بشناسیم. طبیعتاً مخاطب‌شناسی مطلوب و شناخت بهتر جوامع هدف می‌تواند کمک شایانی به ترویج زبان و ادبیات فارسی در این جوامع کند.

عدم شناخت کافی از شرایط بومی

بوم‌شناسی در آموزش زبان فارسی بسیار مهم است چراکه نوع آموزش و محتوا و متون زبان فارسی در کشورهای عربی با کشوری مثل ژاپن و یا با کشورهای اروپایی متفاوت است و به همین دلیل نمی‌توان با یک کتاب واحد و یک شیوه آموزشی یکسان زبان فارسی را در سراسر جهان گسترش داد و بهتر است در هر کشوری با مقتضیات فرهنگی و اجتماعی آن کشور زبان فارسی تدریس شود.

عدم استفاده از ظرفیت‌های فرهنگی موجود در خارج از کشور

یکی از ملزومات حضور مؤثر فرهنگی در خارج از کشور، استفاده از ایرانیان مقیم خارج از کشور است که به‌عنوان یکی از ظرفیت‌های مهم در معرفی هر برنامه فرهنگی و نیز ترویج فرهنگ و زبان فارسی نقشی بسزا دارند ولی در دو دهه گذشته نتوانسته‌اند در شناساندن سنن ایرانی و ترویج زبان فارسی به جهانیان سهمی جدی به‌عهده گیرند. برخی پژوهش‌های عظیم و موفق در سال‌های اخیر به کمک همین ایرانیان میسر شده است. برخی از این افراد به گسترش زبان فارسی و توانمندسازی کرسی‌های زبان فارسی علاقه خاصی دارند و فرزندان این مهاجران نیز از گروه‌های هدف آموزشی زبان فارسی در خارج از کشور هستند که متأسفانه تاکنون از این ظرفیت استفاده مطلوبی نشده است و شایسته است شورای عالی ایرانیان خارج از کشور که متولی اصلی امور ایرانیان مهاجر می‌باشد به این مهم توجه جدی نشان دهد. تا با هماهنگی با متولیان گسترش زبان فارسی در خارج از کشور از این ظرفیت بالقوه بهترین استفاده برده شود.

عدم تدوین استانداردهای آموزشی

امروزه آموختن زبان در کشورهای مختلف با برنامه‌های گوناگون صورت می‌گیرد و نیازمند تعیین استانداردهای آموزشی است. زبان فارسی به علت نداشتن برنامه حتی در دانشگاه‌های داخلی فاقد برنامه استاندارد آموزشی است تا چه رسد به دانشگاه‌ها و کشورهای خارجی. برنامه استاندارد

آموزشی برنامه‌ای است که دانشجو به کمک آن بتواند در قالبی روشن و منظم و در دوره زمانی معین، به زبان تسلط پیدا کند. به دلیل فقدان چنین استانداردهایی در برنامه گسترش زبان فارسی در خارج از کشور بسیاری از فارغ‌التحصیلان زبان فارسی در کشورهای چون هند، پاکستان، بنگلادش و... کارآیی علمی و عملی لازم را ندارند و پس از پایان تحصیلات دانشگاهی حتی از نوشتن نامه‌ای عادی به زبان فارسی عاجز هستند.

تولید اندک محصولات و متون آموزشی با کیفیت پایین

از آنجا که استانداردهای آموزشی صحیحی تدوین نشده‌اند، ناتوانی در فراهم آوردن متون و مواد آموزشی برای گسترش زبان فارسی در خارج از کشور هماهنگ با استانداردهای جهانی نیز یکی از مهمترین چالش‌های گسترش زبان فارسی در خارج از کشور به‌شمار می‌رود. به‌گونه‌ای که می‌توان گفت آنچه به‌عنوان منابع و متون آموزشی زبان فارسی شناخته می‌شود، اندک است و به هیچ‌وجه همسنگ نیازهای موجود نیست. همان‌ها هم که وجود دارند هدفدار و منسجم نیستند. به‌عنوان مثال مدارس جامعه‌المصطفی العالمیه (ص)، کانون زبان ایران و شورای گسترش زبان فارسی هرکدام متون آموزشی مخصوص به خود را دارند و هیچ‌گونه هدفگذاری منسجمی نیز از طرف نهادهای متولی صورت نمی‌گیرد. ما هنوز نتوانسته‌ایم متناسب با مناطق فرهنگی و جغرافیایی مختلف جهان، با همکاری استادان ایرانی و بومی در هر منطقه حداقل سه کتاب در سطح مبتدی، متوسط و پیشرفته طراحی و تدوین کنیم. و به‌نظر می‌رسد تا زمانی که استادان بومی در تألیف کتاب‌های آموزشی دخیل نباشند و حضور نیابند، نوشتن و تألیف کتاب در این زمینه، از اثرگذاری و توفیق کامل برخوردار نخواهد بود.

توزیع نامناسب امکانات

دستگاه‌های متولی برخی مواقع درخصوص گسترش زبان فارسی در خارج از کشور، بی‌توجه به نیازهای واقعی جوامع و صرفاً به دلیل روابط گسترده سیاسی و اقتصادی به ترویج زبان فارسی رو آورده‌اند، بی‌اینکه به بسترهای کاری و نیازهای واقعی جوامع میزبان توجه خاصی کرده باشند. سوریه از این دست کشورهاست که طی چند سال اخیر به سرعت کرسی‌های زبان و ادبیات فارسی در این کشور گسترش یافته و حداقل دو استاد اعزامی جمهوری اسلامی ایران در این کشور حضور دارند. علی‌القاعده تعطیلی کرسی‌هایی از این دست که در مصر و پاکستان و هند و سوریه تأسیس شده‌اند در آینده چندان دور از انتظار نیست. چراکه براساس کار کارشناسی دقیق نبوده است و صرفاً با هدف توسعه روابط سیاسی و اقتصادی انجام گرفته است.^۱

۱. در مصاحبه با یکی از مسئولین متولی گسترش زبان فارسی در خارج از کشور ایشان به این نکات اشاره کردند که توسعه کرسی‌های ما در سوریه صرفاً به‌خاطر روابط حسنه ما با این کشور بوده است نه نیازهای واقعی زبان‌آموزان و مخاطبین زبان فارسی در این کشور.



جمع‌بندی و پیشنهاد

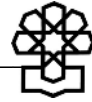
با توجه به مجموعه مشکلات و معضلاتی که اشاره شد، طبیعی است که دستگاه‌های متولی گسترش زبان فارسی نتوانند به توفیق چندانی برسند. به نظر می‌رسد اساسی‌ترین مشکل در مورد برنامه گسترش زبان فارسی در خارج از کشور، عدم انسجام و وحدت رویه در همه بخش‌های مرتبط با این برنامه است و از آنجا که در حال حاضر یک نهاد واحد با بودجه مستقل، پشتیبانی لازم را از این برنامه به عمل نمی‌آورد، این برنامه عملاً با مشکلات عدیده‌ای روبرو شده است که به مهمترین آنها اشاره شد. از آنجا که فعالیت فرهنگی خارج از کشور نیازمند یک نهاد مستقل با مدیریت واحد است، لذا پیشنهاد می‌شود نهاد واحدی با بودجه و مدیریت مستقل در حوزه گسترش زبان فارسی در خارج از کشور زیر نظر سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی که بر طبق قانون و فرمایشات مقام رهبری مقرر فرماندهی و مدیریت فعالیت‌های فرهنگی در خارج از کشور است تشکیل شود و مسئولیت کامل اجرای برنامه گسترش زبان فارسی در خارج از کشور را به‌عهده بگیرد. مانند مجمع جهانی اهل بیت (علیهم‌السلام) که متولی تبلیغ معارف اهل بیت (علیهم‌السلام) در خارج از کشور است و دارای مدیریتی واحد و بودجه‌ای مستقل است و زیر نظر سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی فعالیت می‌کند.

امید است در تشکیل چنین نهادی که قرار است متولی اصلی گسترش زبان و ادب فارسی در خارج از کشور باشد دقت بسیاری شود تا این نهاد دچار مشکلاتی نظیر موازی‌کاری‌های پس از ادغام و دیگر معضلات نباشد. پیشنهادی که در این زمینه می‌توان ارائه کرد این است که امور ستادی زبان فارسی به این نهاد محول شود و امور صف نیز با مدیریت این نهاد از طریق رایزنی‌های سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی در خارج از کشور انجام شود، تا احیاناً تشکیل این نهاد شائبه موازی‌کاری و دوباره‌کاری فعالیت‌ها را به خود نگیرد و از اتلاف هزینه‌ها نیز جلوگیری شود.

با توجه به آنچه گفته شد می‌توان امید داشت که با تشکیل یک نهاد واحد جهت مدیریت و فرماندهی این برنامه، جهشی بزرگ در امور محتوایی و نیز امور اجرایی در حوزه گسترش زبان فارسی در خارج از کشور به‌وجود آید و از این طریق، دیگر مشکلات ریز و درشت برنامه گسترش زبان فارسی در خارج از کشور نیز برطرف شوند. چراکه بیشتر مشکلاتی که درخصوص این برنامه و اجرای آن در خارج از کشور ذکر شد، نظیر بی‌برنامگی‌ها و عدم انسجام و کمبود محصولات علمی تولید شده در این حوزه با تشکیل یک نهاد واحد و مستقل، ساده‌تر قابل حل خواهند بود.

البته باید توجه داشت که در تشکیل چنین نهادی باید ملاحظات منطقی موجود را نیز رعایت کرد. اول اینکه این نهاد لازم است زیر نظر سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی و در همکاری کامل با این سازمان فعالیت کند تا از ایجاد یک نهاد موازی در این حوزه جلوگیری شود. دوم اینکه شایسته است این نهاد به صورت تحمیلی و خارج از ساختار سه دستگاه متولی موجود به این دستگاه‌ها تحمیل نشود زیرا ممکن است با عدم پذیرش این دستگاه‌ها مواجه شده و عملاً نتواند به اهداف خود نائل شود.

به طور خلاصه، چالش‌هایی نیز نظیر عدم نظارت‌پذیری و پاسخگویی و نیز مشکلات ساختاری و... نیازمند توجه نمایندگان محترم مجلس شورای اسلامی نیز هست، که نظارت خود را بر اجرای این برنامه بیش از پیش اعمال کنند تا منویات مقام معظم رهبری که حقیقتاً گسترش زبان فارسی در خارج از کشور را امری ضروری دانسته‌اند، عملی شود.



گزارش عملکرد دستگاه‌های متولی گسترش زبان فارسی در خارج از کشور
عملکرد سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی (مرکز گسترش زبان و ادب فارسی) در سال ۱۳۸۸
الف) برگزاری دوره‌های آموزشی

۱. برگزاری سیزدهمین دوره مهمانی کتاب ویژه نمایشگاه بین‌المللی تهران با شرکت بیش از ۶۰ تن از استادان، محققان و ایران‌شناسان از ۲۰ کشور جهان با مشارکت شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی.
۲. برگزاری پنج دوره یک‌ماهه دانش‌افزایی در داخل کشور با حضور بیش از ۱۵۰ نفر دانشجویان و معلمان زبان فارسی از ۳۰ کشور جهان با همکاری شورای گسترش و ادبیات زبان فارسی.
۳. برگزاری چهار دوره دانش‌افزایی در خارج از کشور با اعزام پنج نفر از استادان زبان فارسی به کشورهای قرقیزستان، هندوستان، ترکیه و گرجستان.
۴. برگزاری هفتمین همایش بین‌المللی تعامل ادبی ایران و جهان با حضور ۶۰ نفر از استادان و محققان زبان فارسی.
۵. برگزاری فرصت مطالعاتی ۴۵ روزه در آذرماه برای پنج نفر از استادان خارجی.

ب) بررسی، تهیه و تدوین

۱. بررسی حمایت از چاپ فرهنگ‌های لغت فارسی - قرقیزی و فارسی - گرجی با همکاری شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی.
۲. تدوین پیش‌نویس آیین‌نامه دوره‌های دانش‌افزایی زبان و ادبیات فارسی.
۳. تهیه و تنظیم اساسنامه فصلنامه سخن عشق.
۴. تدوین طرح دستورالعمل اجرایی المپیاد سراسری زبان و ادبیات فارسی در خارج از کشور.
۵. تهیه طرح مطالعات پیمایشی آموزش و پژوهش زبان و ادبیات فارسی در پنج کشور.
۶. بررسی طرح آزمون بسندگی زبان فارسی برای فارسی‌آموزان خارجی با همکاری استادان صاحب‌نظر زبان‌شناسی و ادبی (پیش‌نویس این طرح توسط سازمان سنجش تهیه شده است).
۷. تهیه و تنظیم بیش از ۲۲۰ متن خبری از فعالیت‌های نمایندگی‌های جمهوری اسلامی ایران در حوزه زبان و ادبیات فارسی به‌منظور درج و انعکاس در سایت مشترک مرکز (گسترش زبان فارسی) و شورای گسترش زبان فارسی. این خبرها در سال‌های گذشته به‌صورت فیزیکی در خبرنامه پژوهاک به چاپ می‌رسید، اما در سال ۱۳۸۸ به‌صورت الکترونیکی و در سایت منعکس می‌شود.

۸. تهیه و آماده‌سازی و صفحه‌آرایی مقاله‌های فصلنامه سخن عشق (تازه‌های تحقیقات زبان و ادبیات فارسی) شماره ۳۷ (در دست چاپ است).
۹. فعال کردن نرم‌افزار بانک اطلاعاتی مرکز (گسترش زبان فارسی) و ثبت و تکمیل اطلاعات موجود و جمع‌آوری شده در طول سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۸۸ در آن.
۱۰. بررسی و پیگیری موضوع استادان زبان فارسی به صورت بلندمدت به کشورهای: روسیه، نیجریه، کانادا، سنگال، سریلانکا، کنیا، عمان، ارمنستان، غنا از طریق دفتر همکاری‌های علمی بین‌المللی وزارت علوم.
۱۱. بررسی طرح ارسالی از سوی دفتر همکاری‌های بین‌المللی وزارت علوم در خصوص همکاری و تعامل مشترک بین کشورهای فارسی‌زبان و یونسکو در زمینه فرهنگ و هنر.
۱۲. تهیه گزارشی از وضعیت کنونی کرسی‌های زبان فارسی و مشکلات فراروی احیا و فعال ساختن آن و ارائه به ریاست محترم سازمان.

ج) مشارکت و کمک

۱. همکاری با خانه ادبیات افغانستان در برگزاری پنجمین جشنواره ادبی فرهنگی قند پارسی.
۲. همکاری و تعامل با دانشگاه‌های گیلان و سیستان و بلوچستان در خصوص برگزاری همایش‌های بین‌المللی ادبیات مقاومت در لبنان بزرگداشت اقبال لاهوری.

د) اعزام استاد

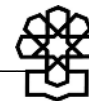
۱. اعزام هفت استاد زبان و ادبیات فارسی به منظور شرکت و ارائه مقاله در همایش بین‌المللی اقبال لاهوری، بزرگداشت پروین اعتصامی، شعر معاصر زبان فارسی، شعر مقاومت به کشورهای هند، ایتالیا، قرقیزستان، سوریه.
۲. اعزام و تأمین حقوق پنج مدرس زبان فارسی در خارج از کشور (ترکیه، بوسنی، بلغارستان، لیتوانی، صربستان).^۱

عملکرد وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (دبیرخانه شورای گسترش زبان فارسی) در سال ۱۳۸۸

الف) برگزاری دوره‌های آموزشی

۱. برگزاری دوره ویژه دانشجویان زبان فارسی با حضور ۴۲ دانشجو از کشور سوریه به مدت ۱۲ روز.

۱. گزارش عملکرد سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی (مرکز گسترش زبان و ادب فارسی) در سال ۱۳۸۸.



۲. برگزاری دوره ۶۸ دانش‌افزایی زبان فارسی با حضور ۲۶ دانشجو از کشور روسیه و آذربایجان به مدت ۲۵ روز.

۳. برگزاری دوره ۶۹ دانش‌افزایی زبان فارسی از کشور لبنان، هند، قزاقستان و ترکیه به مدت ۲۵ روز.

ب) مشارکت و کمک

۱. مشارکت در برگزاری هفتمین همایش تعامل ادبی ایران و جهان با سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی.

۲. مشارکت در برگزاری میهمانی کتاب در بیست‌ودومین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران با حضور ۷۰ استاد زبان فارسی با سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی.

۳. مشارکت در همایش بزرگ نخبگان خارج از کشور با حضور ۷۰۰ نفر از ایرانیان مقیم خارج از کشور با سازمان میراث فرهنگی.

۴. مشارکت در برگزاری همایش فردوسی با حضور چهار استاد زبان فارسی از آمریکا و تاجیکستان.

۵. مشارکت در برگزاری دوره دانش‌افزایی زبان فارسی در قزاقستان و قرقیزستان.

۶. مشارکت در بزرگداشت روز فردوسی در استانبول و تجلیل از چهار استاد.

۷. مشارکت در تدوین و چاپ فرهنگ فارسی - قرقیزی توسط سفارت ایران در بیشکک.

۸. مشارکت در برگزاری دوره ۶۶ دانش‌افزایی زبان فارسی با حضور ۲۶ دانشجو از کشورهای یونان، ارمنستان، بلغارستان، گرجستان، ایتالیا، ترکیه و سوریه با سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی.

۹. مشارکت در برگزاری دوره ۶۷ دانش‌افزایی زبان فارسی با حضور ۳۷ دانشجو از کشورهای تاجیکستان، عراق، قرقیزستان، پاکستان، ترکیه، سوریه، قزاقستان و ترکمنستان به مدت ۱ ماه با سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی.

۱۰. مشارکت در تأسیس اتاق ایران‌شناسی در دانشگاه بانوان لاهور پاکستان و خرید ملزومات مورد نیاز و ...

۱۱. مشارکت در پنجمین همایش فرهنگی افغانی‌های مقیم ایران.

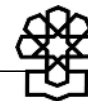
۱۲. مشارکت در همایش صدمین سال شعر زنان فارسی‌سرا با دانشگاه الزهرا و دعوت از سه میهمان خارجی از تاجیکستان و افغانستان.

۱۳. مشارکت در دوره سه نفری دانش‌آموختگان خارجی دکتری در دانشگاه شهید بهشتی در پاییز ۱۳۸۸ با مرکز گسترش زبان فارسی.

۱۴. مشارکت در اولین همایش آموزش زبان فارسی و زبان‌شناسی با دانشگاه فردوسی مشهد.
 ۱۵. مشارکت و شرکت در نمایشگاه سبیت ۲۰۱۰ هانوفر آلمان.
 ۱۶. مشارکت و برگزاری دوره ۷۰ دانش‌افزایی با حضور ۳۲ دانشجوی خارجی در بهمن و اسفندماه ۱۳۸۸ با مرکز گسترش زبان فارسی.
 ۱۷. مشارکت در ایجاد اتاق ایران‌شناسی و تعمیرات آن جهت نصب لابراتوار زبان فارسی در دانشگاه بانوان لاهور پاکستان و خرید ملزومات در مرحله دوم و نیز دانشگاه نومل اسلام‌آباد.
 ۱۸. کمک به ۱۷ دانشگاه در فدراسیون روسیه از طریق رایزنی فرهنگی که آموزش زبان فارسی در آن تدریس می‌شود.
 ۱۹. کمک به مرکز همکاری‌های علمی و بین‌المللی وزارت علوم جهت خرید ملزومات کرسی‌های زبان فارسی در شهریورماه ۱۳۸۸، مرحله اول.
 ۲۰. کمک به مرکز همکاری‌های علمی و بین‌المللی وزارت علوم جهت خرید ملزومات کرسی‌های زبان فارسی در آبان‌ماه ۱۳۸۸، مرحله دوم.
 ۲۱. کمک مرحله سوم در تهیه و خرید ملزومات برای کرسی‌های زبان فارسی در خارج از کشور به مرکز همکاری‌های علمی و بین‌المللی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.
 ۲۲. کمک و مشارکت در تجلیل از استادان زبان و ادبیات فارسی دانشگاه استانبول ترکیه.
 ۲۳. کمک به رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در آنکارا جهت دایر نمودن اتاق ایران‌شناسی و خرید ملزومات آن و ...
- در بیشتر این برنامه‌ها، دبیرخانه شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی که محل تصمیم‌سازی و برنامه‌ریزی‌های کلان است در نقش مجری و متصدی ظاهر شده است!؟ و این یکی از ابهامات و مشکلاتی است که درخصوص عملکرد این شورا به چشم می‌خورد.

ج) خرید و ارسال کتاب و فصلنامه

۱. خرید کتاب.
۲. خرید کتب کمک‌آموزشی زبان فارسی برای پنج دوره دانش‌افزایی.
۳. خرید و ارسال کتاب و سی‌دی به کتابخانه‌ها و دانشگاه‌ها در داخل کشور.
۴. ارسال کتاب و CD به تاجیکستان طبق درخواست استاد زبان فارسی تاجیکستان.
۵. ارسال ۳۰۰ کارتن کتاب با ۶۲ عنوان به دانشگاه‌های افغانستان و آکادمی علوم افغانستان با هزینه پست زمینی به کابل افغانستان.



د) قراردادهای جاری

۱. انعقاد قرارداد اصلاح با آقای (...) جهت مونتاژ و صداگذاری مراحل سی‌دی کردن کتاب آموزش زبان فارسی.
 ۲. انعقاد قرارداد تدوین فرهنگ کوچک دو زبانه فارسی - انگلیسی مرحله اول.
 ۳. انعقاد قرارداد تولید سی‌دی ۲، ۳ و ۴ کتاب آموزش زبان فارسی به خارجیان با شرکت آریانا داده اندیشه.
 ۴. انعقاد قرارداد با استاد مؤلف زبان فارسی جهت آماده‌سازی سی‌دی ۱، ۲، ۳ و ۴ با شورای گسترش زبان فارسی و هماهنگی با شرکت تولیدکننده CD مذکور.
 ۵. انعقاد قرارداد با بخش بین‌المللی شرکت پست جهت ارسال کتاب به خارج از کشور.
 ۶. انعقاد قرارداد ارسال کتب با پست به ۴۰ کشور دنیا جهت رایزنی‌های فرهنگی.
- در مورد بند «۲» آیا با وجود چندین اثر خوب در زمینه فرهنگ‌های دوزبانه، ضرورتی وجود دارد که شورا در تدوین فرهنگ کوچک دو زبانه فارسی - انگلیسی سرمایه‌گذاری و انعقاد قرارداد کند؟ و آیا چنین وظیفه‌ای اصولاً از وظایف شورا است؟

ه) چاپ و تکثیر

۱. چاپ فصلنامه پارسی بهار و تابستان ۱۳۸۸ همراه با صفحه‌بندی و حروفچینی و ...
 ۲. چاپ مجموعه مقالات ششمین مجمع بین‌المللی استادان زبان فارسی در آبان‌ماه ۱۳۸۸ با ۱۱۰۳ صفحه.
 ۳. تکثیر مرحله دوم CD اول آموزش زبان فارسی به خارجیان جهت کرسی‌های زبان فارسی در خارج.
 ۴. چاپ فصلنامه پارسی پاییز و زمستان ۱۳۸۸.
- متأسفانه مجله‌نامه پارسی از هدف اصلی خود که نشر مقالات تخصصی در زمینه گسترش و آموزش زبان فارسی برای استادان و ایران‌شناسان خارجی است کمی دور شده است و مقالات آن با سایر نشریات ادبی و ترویجی در زمینه ادبیات فارسی تفاوت بنیادین ندارد و حالتی تبلیغاتی پیدا کرده است و چاپ و نشر آن نمی‌تواند فضیلت و ویژگی خاصی محسوب شود.

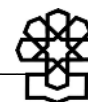
و) هزینه‌های جاری

۱. تسویه نهایی با شرکت آریانا برای تهیه سی‌دی از جلد اول کتاب آموزش زبان فارسی.
۲. تسویه نهایی تولید محتوایی آموزش الکترونیکی جهت سایت شورا.
۳. تمدید اجاره فضای میزبانی و دامنه سایت شورای گسترش.

۴. خرید بن کتاب جهت میهمانان خارجی همایش تعامل ادبی و میهمانی کتاب.
۵. هزینه‌های اجرایی شورای گسترش در سه‌ماهه اول سال ۱۳۸۸ شامل حقوق و مزایا و ...
۶. حقوق و مزایای ۱۰ نفر از پرسنل دائم و چهار نفر پرسنل غیردائم شورا در سه‌ماهه اول سال ۱۳۸۸.
۷. هزینه‌های اجرایی شورای گسترش در سه‌ماهه دوم سال ۱۳۸۸ شامل حقوق و مزایا و ...
۸. هزینه‌های ارسال پستی کتاب به ۴۰ کشور در آبان‌ماه ۱۳۸۸.
۹. تسویه نهایی با هتل لاله در رابطه با اسکان میهمانان مجمع ششم اساتید.
۱۰. تسویه نهایی با هتل پارس در رابطه با برگزاری دوره ۶۹ دانش‌افزایی.
۱۱. پست CD آموزشی زبان فارسی به خارجیان برای هر کشور ۳۵ عدد جهت ۷۰ کشور.
۱۲. هزینه تولید CD آموزشی زبان فارسی به خارجیان به تعداد ۵۰۰۰ عدد.
۱۳. مرحله آماده‌سازی و صداگذاری کتاب آموزش زبان فارسی برای فارسی‌زبانان در استودیو ضبط دانشگاه تهران.
۱۴. حقوق و مزایای هفت نفر از پرسنل دائم و چهار نفر پرسنل غیردائم و سه نفر از استادان دانشگاه که با شورا همکاری دارند در سه‌ماهه سوم سال ۱۳۸۸.
۱۵. هزینه‌های اجرایی شورای گسترش در سه‌ماهه سوم سال ۱۳۸۸ شامل ویرایش کتاب، آب و برق و ...
۱۶. حقوق و مزایای هفت نفر از پرسنل دائم و چهار نفر پرسنل غیردائم و سه نفر از استادان دانشگاه که با شورا همکاری دارند و نیز عیدی پایان سال ۱۳۸۸ همکاران شورا و تقدیر و تشکر از اعضای شورای گسترش در سه‌ماهه چهارم سال ۱۳۸۸.
۱۷. هزینه‌های اجرایی شورای گسترش در سه‌ماهه چهارم سال ۱۳۸۸ شامل ویرایش کتاب، آب و برق و ...
۱۸. پرداخت قسمتی از هزینه اسکان و پذیرایی از میهمانان مجمع ششم استادان زبان فارسی به هتل لاله.
۱۹. تسویه نهایی دوره ۶۸ دانش‌افزایی با دانشگاه اصفهان.

ز) اعزام استاد

۱. اعزام استاد جهت تدریس در دانشگاه لیتوانی در آذرماه ۱۳۸۸.
۲. اعزام دو استاد به استانبول ترکیه جهت همایش ۲۰۰۰ سال تمدن مشترک ایران و ترکیه.
۳. اعزام دو استاد به پاکستان جهت تدوین روش جدید آموزش زبان فارسی به اساتید زبان فارسی در منطقه شبه قاره پاکستان.



۴. اعزام سه استاد جهت سخنرانی در اولین همایش آموزش زبان فارسی به خارجیان در دانشگاه فردوسی مشهد.

ح) میزبانی از میهمانان خارجی

۱. بازدید هشت دانشجوی زبان فارسی ترکیه از شهر ارومیه به مدت یک هفته.
۲. بازدید میهمانان خارجی میهمانی کتاب از مراکز علمی و دیدنی شهر تهران و همچنین بازدید ۲۰ نفر از میهمانان از قم و مشهد و اسکان و پذیرایی و هزینه‌های متفرقه دیگر.^۱

عملکرد وزارت علوم تحقیقات و فناوری (دبیرخانه ستاد گسترش زبان و ادبیات فارسی و

ایران‌شناسی مرکز مطالعات و همکاری‌های بین‌المللی) در سال ۱۳۸۸

۱. ۴۳ مورد امور اجرایی اعزام‌ها :

شامل: اعزام جدید ۱۱ مورد، اعزام در دست اقدام ۱۳ مورد، تمدید مأموریت ۱۰ مورد، اتمام مأموریت ۶ مورد، اعزام انجام نشده ۳ مورد.

۲. ۵۶ مورد اقدامات مربوط به پذیرش بورسیه‌های دانشجویان غیرایرانی زبان فارسی:

دانش‌افزایی: ۳۰ نفر، بورس کوتاه‌مدت: ۱۰ نفر، بورس بلندمدت: ۱۶ نفر.

۳. ۱۱ مورد ارسال کتاب، نشریه و وسایل کمک‌آموزشی درخواستی در راستای طرح تجهیز کرسی‌ها: ۱۰۵ عنوان کتاب به ۱۱ کرسی.

۴. ۱۲ مورد برگزاری جلسات کمیته علمی - اجرایی.

۵. ۱۳ مورد ارزیابی و مطالعه کرسی‌ها برای اولویت‌بندی اعزام.

۶. ۳۳ مورد بررسی گزارش‌های ارسالی استادان اعزامی.

۷. پنج مورد تهیه گزارش و فهرست - ارائه مطلب مربوط به گسترش زبان فارسی در خارج از کشور.

۸. سه مورد طرح و بانک‌های اطلاعاتی مربوط به زبان فارسی.

۹. چهار مورد پیشنهادها در امور گسترش زبان فارسی در خارج از کشور.

۱۰. پنج مورد مصاحبه مطبوعاتی / نشست / بحث‌های تخصصی / شرکت در گردهمایی.

۱۱. ۲۴ مورد عملکرد استادان اعزامی در خارج از کشور (همایش - نشست - کنفرانس - نمایشگاه -

سخنرانی و...)^۲.

۱. گزارش عملکرد وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (دبیرخانه شورای گسترش زبان فارسی) در سال ۱۳۸۸.

۲. گزارش عملکرد وزارت علوم تحقیقات و فناوری (دبیرخانه ستاد گسترش زبان و ادبیات فارسی و ایران‌شناسی مرکز همکاری‌های علمی بین‌المللی) در سال ۱۳۸۸.

منابع و مأخذ

۱. قانون بودجه سال ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹ کل کشور.
۲. اساسنامه شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۶۶/۱۱/۲۷.
۳. صادقی، محمدمسعود. گزارش بررسی وضعیت دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ۲. آسیب‌ها و چالش‌های پیش روی سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، مهرماه ۱۳۸۹.
۴. صادقی، محمدمسعود و سیدعلی کشفی. گزارش بررسی وضعیت دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ۳. راهبردهای گسترش زبان فارسی در خارج از کشور، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، خردادماه ۱۳۹۰.
۵. گزارش عملکرد سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی (مرکز گسترش زبان و ادب فارسی) در سال ۱۳۸۸.
۶. گزارش عملکرد وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (دبیرخانه شورای گسترش زبان فارسی) در سال ۱۳۸۸.
۷. گزارش عملکرد وزارت علوم تحقیقات و فناوری (دبیرخانه ستاد گسترش زبان و ادبیات فارسی و ایرانشناسی مرکز مطالعات و همکاری‌های بین‌المللی) در سال ۱۳۸۸.
۸. مجموعه مصاحبه‌ها با اساتید، کارشناسان و مسئولان درخصوص موضوع گسترش زبان فارسی در خارج از کشور (اسامی به دلیل عدم تمایل مصاحبه‌شوندگان، محفوظ است).
9. www.msrt.ir
10. www.Confucius.org
11. www.britishcouncil.org
12. www.persian-language.org



مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۰۹۸۳

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: وضعیت دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ۴. آسیب‌شناسی دستگاه‌های متولی گسترش زبان فارسی در خارج از کشور

نام دفتر: مطالعات فرهنگی (گروه فرهنگ عمومی، ارشاد و تبلیغ اسلامی)

تهیه و تدوین: محمدمسعود صادقی

ناظر علمی: سینا کلهر

مدیر مطالعه: سیدعلی کشفی

متقاضی: معاونت پژوهشی

سرپرستار: حسین صدری‌نیا

واژه‌های کلیدی:

۱. زبان فارسی

۲. عملکرد

۳. خارج از کشور

تاریخ انتشار: ۱۳۹۰/۵/۲۵